

2023-03-22

Sjöfararfamiljen Gollcher – från sillsalteri på Lilla Aspholmen utanför Göteborg till "shipping" mångsyssleri på Malta.

Nedan ser vi skonerten *Svalan* från Stockholm liggande i Vallettas hamn på Malta. Tavlan föreställer skonertens ankomst till Valletta i november 1848. Skeppare ombord är den legendariska "Messinafararen" Johan Gustaf Gollcher. I denna berättelse finns det många "Svalor" och *Svalan* på bilden byggdes 1837 i Skepparkroken på Skäldervikens norra strand av skeppsbyggmästare Jöns Strömberg åt James Paton & Co i Stockholm. Hon uppmättes till 70 svåra läster.

Anledningen till just detta besök i Valletta återkommer vi till men just nu backar vi 100 år tillbaka i tiden.

I början av 1750-talet utvandrade tunnbindaren Johan Gottfried Gollcher från det då polsk-litauiska Gdansk till Göteborg. Här etablerade han sig som en framgångsrik tunnbindare, bildade familj och efter några bosatte sig familjen på Stora Aspholmen på Rivöfjorden utanför Göteborg där han fått jobb som tunnbindarmästare på ett av de större sillsalterierna. Han efterträddes här av sin son Olof Gollcher som 1794 tar steget fullt ut och öppnar eget sillsalteri på Lilla Aspholmen alldeles intill. Här föds 1798 sonen Johan Gustaf Gollcher, berättelsen ena huvudperson.

Efter några år börjar sillen ta slut och så småningom flyttar Olof Gollcher med familj till Majorna. Johan Gustaf är då 14 år. Ungefär samtidigt går Johan Gustaf till sjöss.

Vi hittar honom den 23 juli 1816 i Göteborgs sjömanshus där han med uppgiven ålder 17 år och boende i Majorna mönstrar på galeasen *Fredrica* på 45 läster hemmahörande i Göteborg som jungman. Galeasen är destinerad till Amsterdam men fortsätter sedan bl.a. till Montevideo. Här rymmer Johan Gustaf i juni 1818 tillsammans med hälften av besättningen. Efter komplettering av besättningen seglar galeasen till Marseille och därefter till Göteborg.

Nästa gång vi hittar honom är den 23 september 1822 då han som 23-åring mönstrar styrman på galeasen *Carl XI* på 34 läster också hemmahörande i Göteborg. Skeppare är A.T. Stålhandske och destinationen är Nordsjön. Året därpå mönstrar han styrman igen på samma båt och samma skeppare.

Sedan dröjer det till 1826 innan vi träffar på Johan Gustaf igen och då går det undan. Det lyses den 26 mars för honom och Maria Birgitta Winström i Carl Johans församling i Göteborg. Johan Gustaf står som styrman i lysningsboken. Maria Birgitta är redan gravid med första sonen och tanken är väl att de skall hinna gifta sig innan sonen föds.

Men Johan Gustaf blir erbjuden att bli skeppare på den nybyggda skonerten *Svalan*[I] på 47 läster som precis hade färdigställts vid Hultmanska skeppsvarvet i Västervik av skeppsbyggmästaren Sven Lindgren där. Den 5 april 1826 får Johan Gustaf ett tidsbegränsat burskap (s.k. genantburskap mot avgift) som skeppare i stapelstaden Kungälv. Dagen därpå mönstrar han skeppare på *Svalan*[I] i Göteborg och tar sig tillsammans med delar av besättningen landvägen till Västervik. Något bröllop hanns inte med innan avfärd.

Fartyget var beställt av grosshandlare Olof Meurling i Stockholm. Denne var född i Kristdala socken inte långt från Västervik och hade ett förflutet som handlande i Göteborg. År 1824 hade han flyttat till Stockholm och där fått burskap som grosshandlare. Olof Meurling installerade sig på Skeppsbron i Gamla stan och i hushållet ingick förutom en piga även bokhållaren Robert Thorburn.

Första resan med *Svalan*[I] gick till Rostock där man lastade vete för Lissabon. Den 15 juni 1826 passerade man Helsingör. I Lissabon eller Setubal togs sedan en saltlast till Bergen och härifrån blev det därefter en sillast till Stockholm dit man anlände den 20 juli 1827. Efter att ha lossat lasten tog man därefter in en järn- och trälaster för Lissabon och passerade Helsingör den 24 augusti. Vid passagen av Göteborg några dagar senare passade Johan Gustaf och hans trolovade Maria Birgitta på att gifta sig. Sonen Carl hade då redan fötts den 24 oktober 1826. I födelseboken står det något om "pactum" som förmodligen betyder "avlade under äktenskapslöfte". Familjen bosatte sig i Majorna.

Påföljande sommar 1828 var man tillbaka i Stockholm via Göteborg och med last av socker, sirap och porterdryck. Olof Meurling hade då redan den 12 september 1827 insjuknat och avlidit.

Bouppteckningen efter Olof Meurling visade briggen *Svalan* om 45 läster "af ek o furu" till ett värde av 10 500 riksdaler och hälften av briggen *Swithiod* stadd på resa till Brasilien med hälften av lasten till ett värde av 8 700 riksdaler. Närvarande vid bouppteckningen var bl.a.

grosshandlare James Paton tillsammans med bokållaren Robert Thorburn. Störste fordringsägaren i dödsboet var firman William Thorburn & Sons hemmahörande i Leith. James Paton kom från det närliggande Queensferry och hade 1819 fått burskap som grosshandlare i Stockholm. Det verkar rimligt att anta att James Paton och William Thorburn & Sons var väl bekanta med varandra.

Efter genomförd dödsbodelning står James Paton & Co 1828 som ensam ägare till skonerten *Svalan*[I]. Johan Gustaf Gollcher står kvar som skeppare.

Första resan för den nye ägaren blir i augusti 1828 till Nantes med järn och bräder. Den 12 maj 1829 är man tillbaka i Stockholm med sydfruktur från Messina. Detta kan sägas bli inledningen till Johan Gustaf Gollchers paradgren: "*vårens första primörer från Medelhavet till Stockholm*".

Den 2 november 1829 föds ytterligare en son i Majorna, Olof Fredrik, och två år senare flyttar hela familjen från Majorna till Maria församling på Söder i Stockholm. Här utökas familjen med döttrarna Maria Sofia (1831) och Augusta Mathilda (1834). Samtidigt får Johan Gustaf Gollcher burskap som skeppare i Stockholm.

Årsrytmen för Johan Gustaf Gollcher och *Svalan* kom i stort sett att bli att i januari/februari lämnade man Messina med sydfruktur (apelsiner, citroner, dadlar, mandlar, fikon mm) och dök sedan upp i Sandhamn i april. Då var det normalt fortfarande inte isfritt in mot Stockholm men så fort isen började släppa stångade man sig in mot Stockholm och blev ofta årets första fartyg in på Strömmen. Några gånger när isen envisades började man dock lossa redan ute i havsbandet och fraktade varorna landvägen till Stockholm.

Efter att ha lossat lasten blev det sedan en kortare resa till England eller Portugal och i oktober var man tillbaka i Stockholm. Nu lastades fartyget med trävaror och stångjärn och man gav sig iväg till Portugal eller någon Medelhavshamn. Runt årsskiftet inträffade man sedan i Messina och lastade sydfruktur. Förmodligen lastade man i flera hamnar i Messinas närhet men i Lloyds positionslistor finns endast Messina nämnt.

År 1837 beslöt James Paton att bygga en ny och större skonert. Denna döptes också till *Svalan*[II] och det är den vi ser på bilden. Den gamla *Svalan*[I] fick vara i tjänst några år till innan den skrotades 1842.

Svalan[II] lämnade varvet i Skepparkroken i oktober 1837 och efter skeppsmätning i Göteborg i november tog hon här in en last av järn, bräder och tjära för Medelhavet. Den 22 december 1837 lämnade hon sedan Göteborg. Den 16 maj 1838 dök hon upp på Strömmen i Stockholm med sin första last av sydfruktur till stockholmarna.

I mitten av 1840-talet råkade James Paton & Co ut för ekonomiska svårigheter och Lovén & Co blev nu huvudredare för *Svalan*[II]. Trafiken fortsatte dock som tidigare.

Johan Gustaf Gollchers äldste son, Carl Gollcher, kom att gå i faderns spår. År 1842–1843 är han mönstrad som kajutvakt på *Svalan*[II], 1844–1846 som konstapel och 1847–1851 som styrman med undantag för 1848 då han verkar varit hemma, kanske för att studera till sjökaptan.

Detta år följde istället Carls yngre bror Olof Fredrik med på resan mot Messina. Han var inte mönstrad ombord utan hans roll verkar mer att ha varit att vara behjälplig med affärerna. Gissningsvis var detta inte hans första resa med fadern. Han blev dock sjuk på resan och tvingades söka sjukhusvård vid besöket på Malta i november 1848 och lämnades sedan kvar där under den svenske konsulns uppsyn. Olof Fredrik Gollcher är berättelsens andra huvudperson och vi återkommer senare till hans öden och äventyr på Malta efter 1848.

År 1851 var det dags för ännu en ny "svala", *Svalan*[III], för Johan Gustaf Gollcher. Det blev en brigg och hon byggdes på Bergs skeppsvarv i Västervik. Hon mättes upp till 115 läster. Ägare var James Paton & Co, Lovén & Co samt Johan Gustaf Gollcher. Lovén & Co blev huvudredare. Jungfruresan gick i barlast till Gävle dit man anlände den 30 juli 1851. Därifrån till Tarragona med bräder och därefter till Messina och till Stockholm kom man i slutet av april 1852. Resorna fortsatte i stort sett enligt tidigare mönster. En udda resa skedde 1854 då man besökte Havanna och returlasten hem bestod av socker.

Den äldre *Svalan*[II] togs i maj 1851 över av sonen Carl Gollcher och hon kom från 1852 att engageras i spannmålstrafik från Alexandria och Svartahavshamnar till irländska hamnar och med kol från Cardiff tillbaka. I slutet av september 1853 återvände hon till Stockholm. Vid utresan till Trieste en månad senare var olyckan framme och hon strandade i närheten av Sandhamn och fick bogseras in till Stockholm för reparation. År 1856 var Carl Gollcher tillbaka på *Svalan*[II] igen och det blev några Medelhavsresor igen innan han året därpå lämnade *Svalan*[II] och James Paton & Co för nya utmaningar.

Vad som hänt var att 1857 kände fadern Johan Gustaf Gollcher att efter 30 år som skeppare på olika "svalor" fick det nu vara nog och gick iland för gott. Tillsammans med sonen Carl köpte han 1858 på Malta briggen *La Valetta* på 74 läster för vilken han också blev huvudredare med Carl som skeppare. *La Valetta* fortsatte i stort sett i samma spår som "svalorna" med sydfruktur från Messina till Stockholm tidigt på våren.

Efter sex år såldes briggen 1864 på Malta och två år senare köpte Carl i Liverpool fullriggaren *Malta* på 250 nyläster som han förde själv fram till 1872. Traden för denna blev huvudsakligen spannmål från Svarta havet till England och med kol i retur till Malta som var en viktig kolningsstation i Medelhavet. En annan viktig last var espartogräs (pappersråvara) från Malta till Cardiff och på en sådan resa i oktober 1872 åkade fartyget ut för självantändning i lasten och totalförliste. Samtliga ombord kunde räddas. Men i samband med detta gick även Carl Gollcher iland för gott.

Dessförinnan hade fadern Johan Gustaf Gollcher efter en längre tids sjukdom avlidit 1868 strax efter sin 70-årsdag. Carl Gollcher som länge besvärats av svindelanfall dog den 5 oktober 1881 strax innan sin 55-årsdag genom en drunkningsolycka vid sin segelbåt i Djurgården.

Carls båda söner Carl Gustaf Alfred (född 1859) och James Fredrik (född 1861) gick också till sjöss men båda dog tidigt. Carl Gustaf Alfred dog i jan 1877 utanför Goda Hoppsudden på

resa Zanzibar till Cork då han föll överbord från den engelska barken *Warden Law* och James Fredrik dog i mars 1897 i Rio de Janeiro, troligen i gula febern, som just då grasserade där.

Därmed var den maritima karriären över för den manliga linjen av Gollchers stockholmsgren. Det blev maltagrenen med Olof Fredrik Gollcher som kom att föra de maritima traditionerna vidare. Dock ej på däck men från kaj. Vi återkommer senare till detta.

För ordningens skull skall vi också till sist nämna att Johan Gustaf Gollchers två döttrar, Maria Sofia och Augusta Mathilda, båda kom att gifta sig med aktade ångbåtsskeppare i Stockholm. Men det är en annan historia.

Not:

Tavlan av *Svalan*[II] är målad 1881 av napolitanaren Girolamo Gianni, förmodligen efter en äldre förlaga, och finns idag att beskåda på Palazzo Falson historiska museum i Valletta. Detta museum skapades av Olof Fredrik Gollchers sonson och namne (1889-1962) som var en stor samlare av konst och antikviteter.

Text: Bo Jershed